

ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΙΣ

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ

Γ. Ζ. ΔΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΦΥΛΛΟΝ ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΝ

ΣΥΝΤΑΚΤΗΣ

Γ. ΣΠ. ΜΑΚΡΗΣ

ΝΟΜΙΚΑ ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΤΗΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Το πρόβλημα της κοινωνικότητας του ανθρώπου είναι εκ των εκπαλαι τεθειμένων επί του συζητητικού σταδίου. Επί την επίλυσιν δ' αὐτοῦ κατήλθον ῥηξικέλευθα πνεύματα, ἔχοντα παντοῖα ἐφόδια καὶ ὄρμωμενα ἀπὸ ἀρχῶν διαφόρων.

Ἀπὸ τῶν Πυθαγορείων καὶ τῶν σοφιστῶν, τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Σωκράτους, τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τῶν Στωϊκῶν μέχρι καὶ τῶν φιλοσόφων τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος ἐξηκολούθησεν ἡ αὐτὴ μετὰ τῆς ἀετῆς ζέσεως ἔρευνα. Ἦν τῷ τέλει δὲ τῆς ἐργασίας ἐκάστου φιλοσόφου ἠκούσθησαν τὰ σοφώτερα πορίσματα, πλὴν καὶ αἱ μᾶλλον παράλογοι θεωρίαι. Ἄλλ' ὁ 19^{ος} αἰὼν εἶπε τέλος τῶν δοξασιῶν λόγον ἐν συναυλίᾳ πρὸς τὰς σπουδαιότερας τῶν αἱρέσεων τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας καὶ φῶσει κοινωνικὸν ζῆλον ἀνεκήρυξε τὸν ἄνθρωπον.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἰσχυρὰ καὶ ἀκαταμάχητος λογικὴ συνδέει πᾶσαν ἔννοιαν τῶν συστημάτων τῶν ἀντικεινῶν φιλοσόφων, οὗ ἕνεκεν περὶ τοῦ Hobbes ἐλέχθη ὅτι ἐν ταῖς ἰδέαις αὐτοῦ διακρίνεται μία φρικώδης ἁρμονία «Il y a dans les idées de ce sophiste une effroyable harmonie.» Ἄλλ' ἐπίσης ἀναντιλεπτόν ἐστιν, ὅτι ἐν τῇ κοινωνικῇ συνθήκῃ τοῦ ἐκ Γενεύης φιλοσόφου, τοῦ ἀντικεινῶν φιλοσόφου παρατηρεῖται ἀντίφασις οὐ μικρά. Ἐνφ' δὲ ὁ ἄνθρωπος κηρύσσεται ὑπ' αὐτοῦ ὡς φύσει ἄγιος καὶ ἀκοινωνήτος καὶ ὅτι μόνον ἐν τῇ ἀγρίᾳ καταστάσει εἶναι ἐλεύθερος καὶ ἴσος, ἀφ' ἑτέρου ἐξαιρεῖ τὰ ἐξαιεῖα ἀποτελέσματα τῆς ἐν κοινωνίᾳ βιώσεως τῶν ἀνθρώπων, καὶ πλῆττει ἀνηλεῶς τὸ ἀντικεινῶν του βρέφος, δὲ πρὸ ὀλίγου εἶχε σπαργάνωσιν ἐν τῶν ἀπαισιωτέρων ἐκφράσεων τῶν ὑβριστῶν τῆν ἀνθρωπίνην φύσιν¹.

Ὁ Ὁββης ἐν τῷ φέβῳ, ὁ Ὀλβάχιος καὶ Ἐλβέτιος ἐν τῷ καταναγκασμῷ, ὁ Βένθεμ ἐν τῷ συμφέροντι, καὶ ὁ Ρουσσώ ἐν τῷ συμβάσει ἀνεβρῶν τὰ αἴτια τὰ ἐβήσαντα τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν κατάρτισιν τῆς κοινωνίας,

ἐν τῇ ὁμῶς κατὰ μὲν τὸ σύστημα τοῦ ἐνὸς ἀνακηρύσσεται ὡς πολίτευμα ὁ δεσποτισμός, κατὰ δὲ τὸ τοῦ ἑτέρου ἡ δημοκρατία. Ὑπὸ τὰ συστήματα τῶν φιλοσόφων τούτων ἀρετὴ καὶ κακία, στοργὴ τῶν γονέων πρὸς τὰ τέκνα, δίκαιον καὶ ἄδικον, ἐκλείπουσιν. Πᾶσα εὐγενὴς ἀρχὴ ἢ ἠθικὸν συναίσθημα φυγαδεύονται ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως. Συνθήκη προσχωρήσαντες, λέγει ὁ Ρουσσώ, εἰς τὴν κοινωνίαν ἐναπομένει ἡμῖν τὸ ἀναφαίρετον δικαίωμα τῆς καθ' οἰανδήποτε στιγμὴν ἀποχωρήσεως. Ἀρνούμενοι τὰ καθήκοντα ἡμῶν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους οὐδὲν ἕτερον πράττομεν, ἢ ὅτι ἐκδηλούμεν ὄρμην τῇ φύσει ἡμῶν ἐγκειμένην. Ἐξαχρῆσις, ἀτιμία, ἀνηθικότης, σφαγὴ καὶ πᾶσα ἑτέρα μορὰ δηλοῦσα λέξις εἶναι αἱ ἐκτροπαισύνεται τῶν κοινωνιολογικῶν τούτων ὀδοποιῶν.

Ἄλλ' ἐκ τῆς σφαίρας τῆς ἀνθρωπίνης δράσεως δὲν ἐξέλιπον τὰ πνεύματα τὰ ἀντιτάξαντα εὐδόκιμον ἀντίστασιν εἰς τοὺς ἀπαρνηθέντας πᾶν ἠθικὸν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ συναίσθημα. Οἱ σερατιῶται τῆς ἐπιστήμης τοῦ 19^{ου} αἰῶνος ἀπέκρουσαν ἔρρωμένως τοὺς ὑβριστὰς τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ δόγμα τῆς ἀντικεινῶν ἀνεκλήθη ὑπὸ τούτων ὡς ὑπόθεσις ἀπλῆ μὴδ' ἀμῶς πιστευθεῖσα ὑπὸ τῆς ἱστορίας. Ἡ δὲ φιλοσοφία καὶ ἡ παρατήρησις ἄγει εὐθὺς πρὸς τὴν παραδοχὴν τῶν κοινωνικῶν τοῦ ἀνθρώπου ἐνστάσεων.

Ὅτε ὁ πόλεμος πάντων κατὰ πάντων, οὔτε ἡ εὐτυχία ὑπῆρχεν ἐν παλαιότητι ἐποχῇ, καθ' ἣν κακῶς ὑποτίθεται ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐβίω ἐν ἀπολύτῳ μονώσει δίκην θηρίου. Ἄλλως τε αἱ νεώτεροι ἀνακαλύψεις χωρῶν τέως ἀγνώστων ἡμῖν, ὧν οἱ κάτοικοι εὐρέθησαν ἐστερημένοι προόδου τινός, δὲν ἔφερον τούτους εἰς τὰ ὄμματα τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου ὡς κατ' ἀλλήλων πολεμοῦντας ἢ ζῶντας ἐν ἀσκητικῇ μονώσει, ἀλλὰ τοῦναντίον ἐν πλήρει κοινωνίᾳ. Εἶναι τοῦτο πασιφανὲς γεγονός, ὃ καταρρίπτει τὰς ὑποθέσεις ἐκείνων, οἵτινες δὲν εἶναι ἀπίθανον ὅτι ἔγραψον ταῦτα ἐκδηλοῦντες τῆς οὐκείας αὐτῶν χώρας τὸ ἀπώτατον ἀλλὰ καὶ ἄρχον φρόνημα, ὡς ὁ Ὁββης, τὸ τέκνον τῆς Ἀγγλίας, τῆς ἀεῖποτε μετελθοῦσης βίαν κατὰ τῶν λοιπῶν κοινωνιῶν, ἢ τὴν ἀπέχθειαν αὐτῶν πρὸς τὴν ὑφετώσαν κατὰστασιν, ὡς ὁ Ρουσσώ τῆς Γαλλίας. ἦτις

ὁπέθαλψε τὴν τάσιν πρὸς βίον ἐλευθεριώτερον καὶ ἀνεξωπόρησε τὸ ἠθικὸν αἴσθημα τῆς γαλλικῆς κοινωνίας. Ἀφοῦ συνθήκη εἰσλήθημεν εἰς τὴν κοινωνίαν οὐδὲν κωλύει νὰ ἀποτινάξωμεν ἄτιμον ζυγόν. Ὑπὸ τὸ δόγμα τοῦτο τοῦ Ρουσσώ ἐβρόντισε τὸ τηλεβόλον τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἧς ὁ δαιμονιώδης στρόβιλος ἀπεκάλυψε τὴν εὐρωτιῶσαν ἀτμοσφαῖραν. Καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Γαλλικῆς ῥομφαίας ἀνεπετάσθη ὑπερήφανος ἡ σημαία τῶν φυσικῶν τοῦ ἀνθρώπου δικαιωμάτων.

Εὐθὺς ὡς ὁ ἄνθρωπος κατενόησε τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ ἤρξατο ἐκδηλῶν τὸ ἐνστικτον τῆς κοινωνικότητος. Ἡ πλῆθις ἦν παρήγεν εἰς αὐτὸν ἡ μόνωσις, ἐν τῇ ἰδίᾳ συνησθάνθη αὐτὸν ὡς μὴδὲν τι ἐν τῷ μέσῳ ἐδρώστο καὶ παρήενον φύσεως ἐπετάχονε τὴν φανέρωσιν τῶν κοινωνικῶν ἐνστικτῶν. Ζητεῖ σονεργάτην ἐν τῷ πρώτῳ εὐρίσκει ἐν τῇ γυναικί· ὅπου ἐκδηλοῦται καὶ ἡ γενετήσιος ὄρμη. Ὅβτω τὸ κοινωνικὸν ἐνστικτον καὶ ἡ πρὸς ἑνωσιν τάσις τῶν ἀντιθέτων φύλων¹ γεννώσι τὴν πρώτην φυσικὴν ἑνωσιν, ἀλλ' ἅμα καὶ τὴν βάσιν τῆς ἠθικῆς ἐνώσεως καὶ εἶτα τῆς εὐδοκίτης κοινωνίας.

Ἰδοὺ λοιπὸν ἡ πρώτη κοινωνία ἐν τῇ συζυγικῇ ἐνώσει καὶ εἶτα ἐν τῇ οἰκογενεῖᾳ. Ἡ φύλη περιλαμβάνει πληρέστερον τὴν ἑνωσιν τῆς κοινωνίας, ἡ δὲ πλειονότης τῶν εἶτα ἐνωθειῶν φύλων πληροῖ ὑπερτάτην ἐκπολιτιστικὴν χρεῖαν, ἀλλ' ἅμα καὶ εὐγενέστατον τοῦ ἀνθρώπου ἰδεώδες.

Τότε τὸν θηρευτικὸν βίον διαδέχεται ὁ ποιμενικός, εἶτα ὁ γεωργικός καὶ τέλος προϊούσης τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης διὰ μέσου τοῦ χάους τῶν αἰώνων, μακρὰς δ' ἅμα φυσικῆς καὶ ἠθικῆς ἐξελλείσεως, ἄγεται εἰς φῶς ἡ καθ' ἡμᾶς ἐμποροβιομηχανικὴ περίοδος, ὁ περιόδοξος αἰὼν τῶν ἀνακαλύψεων.

Τὰ μυθολογικὰ συστήματα δὲ παρέδωκεν ἡμῖν ἡ ἀρχαιότης, ὅσον καὶ ἀνστεροῦνται ἀληθείας παραμένονσι πάντοτε ἀπηχῆσις

1. Καζάκης ἀντιδρᾷ παραδεχόμενος ὅτι αἴτια τῆς ἐν κοινωνίᾳ βιώσεως εἶναι τὸ ἐνστικτον τῆς κοινωνικότητος καὶ ἡ αὐτοσυντηρησις. Ἀλλὰ διὰ τῆς αὐτοσυντηρήσεως ἐπάγεται τὸ ἔσπον καθ' ὃ δι' ἀνάγκην συνέσει ἡ κοινωνία, δὲ πλησιάζει τῇ συνθήκῃ τοῦ Ρουσσώ, καὶ οὐχὶ ἐκ τῆς ἐμφύτου ῥοπῆς τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν κοινωνικότητα.

1. Σοπίολ. Συναγμ. δικ. τόμ. Α'. § 33 ἐκδ. Β'.